

Za mestni grad bo mesec kmalu vtonil,
že svita se čez kamniške planine:
cvetoči grm obraz ti je zaslonil
v poslednjem soju mroče mesečine.

Molčiva kakor v zibelki otroka,
v nebesni strop zamaknjeno strmiva:
vse tajne, ki narava nam jih skriva,
odkriva tvoja mi ljubav globoka.

Komú srce nocoj naj poje hvalo
za vso lepoto te pokojne noči?
Tako s teboj na drugo bi obalo
odplul nekoč po mesečini mroči.

Če je pa v smrti konec vsega, vsega,
izsanjam v tebi naj poslednjo sanjo:
ko se potapljal bom v temó brezdanjo,
smehlaj boš zadnji z rodnega mi brega.

Grlice

Miško Kranjec

III.

Beli oblaki plavajo nad Gederjevim domom, ki jih prinaša južna sapa; nebo je sinje, kakor cvet spominčic, ki zdaj najlepše cveto. Sršeni gnezdi v stari hruški in na stari hruški gnezdita grlici. Bog vedi, morda nista tisti, ki ju je bil vzgojil Draš. Saj so vendar že minila leta; šle so pomladi, šla so poletja, jeseni in zime. In Gederjeva sta čakala sedemdeseto leto.

Življenje v teh letih se ne spreminja več in nič več ga ne vznemirja, nič ne posega vanj, kar bi trebalo kdaj kasneje pozabljati: čudovit mir je razlit nad njim, lahko bi celo rekel: tiha, svetu nepoznana sreča leži nad to skromno, revno hišo.

Lepo mirno je minilo to življenje — posvečeno delu, potem spet spominom na hčer, na Draša, na grlice in na stotero drugih stvari, prepojeno z večno, skoraj mučno samoto, s prebiranjem jagod na molku in poljubljanjem križca, z neizbežnim razglabljanjem o stvareh, ki si jih mora človek v teh letih pojasniti in ki mu jih nista pojasnila ne svet ne župnik.

Vse je bilo dobro —, treba je samo še počakati, da se spomni smrt. Že dolgo čepi v hiši; ne mudi se ji sicer, vendar se bo zdaj že zganila. Rože odcvetejo in seme dozori, sadje dozori na jablanah in listje odpade, postara

se hrast in se posuši; življenje ima svoj konec. Razlije in spoji se s svetom, kakor se mrak prelevi v noč: nikjer ni prave meje med njima.

Čemu še živeti —, vse, kar ima priti, ne bo več tako veselo in lepo. Res, beda ju je spremljala sedemdeset let. Sedemdeset let sta se upirala, ker sta ljubila to življenje, čeprav še tako revno in težko, ker sta ljubila zemljo, pomladi, dež, sonce in sinje nebo in ljubila otroka, ljubila nepoznanega mladega potepuha in ljubila drobni grlici, ki se poslej vračata vsako leto.

Zdaj pa postaja telo okorno, trdo.

Gederica občuduje moža; mora si spet in spet priznati, da je v življenju mnogo več pregaral kakor ona. Pa je še čvrst, še vedno hodi na delo k sosedom in po vasi, da prisluži za vsakdanje, skromno življenje; povrhu še doma vse opravi.

Njo pa tare naduha. Poleti še gre, ko sedi v senci, le pozimi je neznosno. Nekaj ji ždi na prsih, tišči, da ne more dihati. Mora si včasih odpreti okno, da lovi čistejši zrak.

In vid ji je opešal.

Saj nikdar ni imela posebno zdravih oči, videla je slabo in že leta in leta ji mora on vdevati konec v šivanko. Vendar je doslej še nekako šlo: videla je vsaj hoditi in opravljati delo doma, kadar moža ni bilo. Zdaj se je pa sinje nebo popolnoma odmaknilo, odmaknilo se je cvetje na jablanah, odmaknile so se grlice, vse se je obdalo s sivo, neprozorno meglo. Predmeti so sicer okoli nje, kakor so bili nekoč, vendar jih spoznava samo s tipom; tudi ptice še pojo, toda ona jih samo sliši in cvetje razpoznavajo po prijetnem, močnem vonju. Samo sence so okoli nje in te spoznava le tedaj, kadar se premikajo. Vse ji mora mož povedati in opisati: še gnezditja grlici na hruški; spet bodo odgojile nov rod mladičev. Če pogineta stari na poti na jug, se bodo pa mlade vrnile na to staro hruško.

Tudi zdaj je ta svet lep, čeprav se je tako obdal s sivo meglo. Še živi, doznava ga po glasu: vse poje okoli nje, brenči, otroci kričijo nekje in prepevajo, lajež psov odmeva v gozdu, race po dvorišču hepajo vsak večer, gosi se spreletavajo in petelin je zletel na plot, spokal s krili in zapel.

Lépo je bilo življenje; vendar zdaj nima več pomena razglablјati o njem. Smrt, ki že dolga leta tiho in vdano čepi za durmi, se bo vsak čas dvignila in rekla, da je že čas za odhod.

Poleg vsega še vedno ni umrla misel na otroka. Če res kraljuje nad sinjim nebesnim svodom dobri Bog, tedaj je moral uslišati molitev tisočernih noči, ki jih je Gederica neprenehoma in z brezupno vztrajnostjo pošiljala k Njemu za vrnitev svojega otroka, za eno samo veliko radost v življenju.

Potem je nekega dne obstal pri hiši poštar.

Pri Gederjevih ni imel nikdar opravka. Nihče ni pisal in tudi sama nista nikdar nikomur pisala.

Prinesel je lep, skoraj velik zavoj.

„To ne bo za naju,“ je rekel Geder, ko mu je poštar dal podpisati nakaznico.

„Kakor da bi ne bili vi Geder Jožef,“ se je nasmehnil poštar.

„Geder Jožef sem že, vendar nimam na svetu nikogar, ki bi mi poslal kaj dobrega. Zlega mi pa zdaj ni treba.“ Pa je le moral podpisati in zavoj je ostal pri njem. Žena ga je potežkala in otipala:

„Bog ve, kaj je notri.“

„Menim, da bi bilo dobro počakati nekaj dni. Neglede na to, da je res prišel na moje ime. In če se nihče ne oglasi, ga odpreva in pogledava.“

Pred večerom sta zavoj le odprla. Geder je namršil obrvi: v njem je bilo lepo, drago blago za moško in žensko obleko. „Saj sem vedel, da ni za naju.“ Kljub temu je dalje razkladal. Glej, črna svilena ruta za ženo.

„Če je to zame,“ je rekla Gederica, „mi jo boš privezal, ko bom mrtva. In hvala mu lepa, kdor mi je poslal. Bog naj mu povrne.“

Veliko bogastvo je ležalo na mizi. Ne, kaj takega ni Geder nikdar pričakoval. Vendar mora biti nekje kakšno sporočilo: od kod in za koga! — Res je bilo: na dnu lesenega zaboja je ležal pisemski ovitek, zaprt in brez napisa.

Odprl ga je in zdaj mu je obležalo v roki nekaj fotografij in pismo. Ozrl se je po podobah: predstavljale so žensko, lepo oblečeno, mestno, skoraj bogato žensko. Ena jo je kazala v dvajsetem letu in po tej je Geder prepoznal svojo hčer. Skalile so se mu oči, potem se je ozrl po ženi, ki je sicer mirno, vendar željno pričakovala, kaj ji bo razodel. Nato mu je pogled spet obvisel na podobi: lepo oblečeno dekle v svileni, čudni obleki z izredno kratkim, košatim belim krilom, z golimi rokami in gornji del telesa je bil le za silo pokrit. Roke je iztegnila nekam za uho in za glavo, levo pa od sebe, kakor bi se hotela braniti; tudi telo je bilo tako nagnjeno, stala pa je na prstih, in to je spet kazalo, kakor da bi hotela plesati. Toda obraz je bil vendar obraz Gederjeve Mankice, to je bilo izven dvoma.

Vzel je drugo podobo: ta je kazala starejšo gospo, oblečeno v dolg plašč s klobukom na glavi. Na rokah rokavice. Tudi to je bila Mankica. Obraz se je sicer postaral, poteze pa so ostale.

Na tretji je bila Mankica oblečena v črno, svileno obleko. Sedela je, kakor da je utrujena. Rahel nasmeh ji je ležal na ustnih; roke so počivale v naročju in levica je držala eno samo rožo, vrtnico, ki se je bohotno razcvela.

„Mankica nama pošilja,“ je naposled izgrgal Geder. Nekaj čudnega ga je navdalo.

Ana se je zganila, kakor bi hotela vstati; pa ni, samo roko je iztegnila proti možu. Ta roka je drhtela.

„Kaj ni pisma notri?“ Nekaj se ji je utrgalo v grlu.

„Je.“

„Beri vendar, kaj piše.“

„Podobe sem gledal; njene podobe. Tri nama je poslala.“

„Pa mi ne poveš, samo gledaš. Kakšna pa je!“

„Gospa je, to lahko rečem. Ah moj Bog, kako je oblečena. Ne dobiš je take tu v bližnjem mestu! Vsa je v svili.“

Žena je posegla po podobah in jih s prsti pobožala. Potem je vzela drugo za drugo k sebi in jo poljubila, kakor je v dolgih zimskih samotnih nočeh poljubljala križec na molku, z isto strastjo in z isto ljubeznijo.

„Da bi samo za minuto mogla gledati,“ je rekla naposled. Vodene, mrtve oči, ki niso videle ne sonca, ne neba, so se vpile v podobo: megla je bila v njej, neprodorna in gosta. Potem so se te oči napolnile s solzami.

„Beri, kaj nama piše.“

Geder je razgrnil pismo. Drobne vrstice so se vrstile druga za drugo, skrivnostne, pa tako mikavne, da ni mogel odmakniti pogleda od njih. Potem se je opravičil: „Najprej preberem sam, da se privadim, tako drobno je, da ne morem takoj na glas.“

Žena je negibno sedela, strastno držeč s prsti podobe, in čakala.

Geder pa je bral: Mankica ju pozdravlja, pošilja jima majhen dar, tudi nekaj denarja jima pošlje, da si bosta kaj privoščila. Nje pa ne bo več domov: bolna leži in zdravnik je rekel, da vzdrži morda še samo nekaj ur. Če je lepo zdaj doma — spomladi? Kako sta: ali še živita, ali sta zdrava? Ali kaj mislita na njo, ali sta ji oprostila, da je nikdar ni bilo domov? Po svetu je bila, hotela se je vrniti bogata, da bi lepo živeli. Zdaj se je vračala, pa je opešala. In ne more dalje. Ko bosta vse to sprejela, nje ne bo več. Še: naj ji oprostita, naj ne bosta huda nanjo. Rada ju je imela in samo še k njima si je želela.

Gederju je klonila glava na mizo. Zgrnil se je svet — izgubil je svoj pomen, tudi življenje je izgubilo pomen. Vse okoli njega je bilo nekam mrtvo.

„Ali še nisi prebral?“

Zganil se je in se zavedel: „Sem, prav zdaj sem končal.“ Zadušil je v sebi bolečino.

„Potem beri, da slišim, kaj nama piše.“

In Geder je bral, bral je veliko, lepo, čudovito pismo: Dragi moji starši. Začel je, kakor se začnejo kmečka pisma, s pozdravom v Marijinem imenu. Potem je nadaljeval, kako je Mankica zdrava, kako se ji dobro godi; zdaj jima pošilja majhen dar, toda poslala bo več; ne, rajši bo sama prinesla, ker se odpravlja domov. Obogatela je, mnogo denarja ima, nekaj jima ga pošilja in ga bosta vsak čas dobila po pošti. Ko se pa vrne, bo kupila zemljo in hišo bodo dali zidati, in nič jima ne bo treba delati; samo posedala bosta v senci. Tudi ona ne bo delala. Najela bo hlapca in deklo, ker je zdaj prišel čas za nje, da si odpočijejo. — Potem je spraševala po njunem

zdravju, se pohvalila spet in spet, da je zdrava in stokrat je prosila naj ji oprostita.

„Moj Bog,“ je tiho jokala mati. „Kaj ji naj oprostim? Le ona naj nama oprosti, ker nisva imela več, da bi ji dala, in ji ne bi bilo treba po svetu.“

Geder je še vedno sedel za mizo. Ko je prebral, si je obrisal razcранo blede čelo in si popravil bele, mehke lase. Obrisal si je oči in zdaj je moral biti pripravljen na razgovor. Žena je obnavljala pismo in spet in spet spravevala za vsako stvar.

„Saj sem vedno rekla, da mora priti. Trideset let že molim k Bogu, naj jo vrne, pa me ne bi uslišal!“

Geder je kimal.

„Pa da je bogata! Moj Bog! Kako si je vedno želela, da bi se nam bolje godilo, da ne bi živeli do smrti v revščini. In lej jo: izpolnilo se ji je. Vem, da je sama tudi molila. Bog da vse samo dobrim, ponižnim ljudem, ki ga ljubijo. Ne da takoj, ko ga zaprosiš. Treba je prositi trideset, štirideset let, potem izpolni vse.“

Pomladno sonce pada v sobo skozi majhna okna: dve svetli štirikotni lisi ležita na prstenih tleh, muhe brenče nekam neprijetno, zunaj na stari hruški pa poje grlica. Samica sedi na jajcih in vsak čas se bo izlegel mlad, nov zarod.

Gru—gru.

Večno ista pesem, enolična, nekam tožna, pa vendar lepa. Posvečera je pomladi, mlademu zarodu, ki bo kmalu oživel, posvečena je bodočnosti, zakaj tudi grlice skrbijo za bodočnost svojega pokolenja. Pesem ne bo umrla, ker se bodo grlice vračale.

Tudi človek skrbi za bodočnost svojega pokolenja. Sedemdeset let se otepa z bedo, s skrbmi, z ljubeznijo in veliko, neskončno voljo. Nikdar ne obupa popolnoma, vedno nosi s seboj mogočno vero: Nekoč...

Nekoč bo lepo, nekoč bo vse drugače, nekoč bo vredno živeti. — Leta gredo, tonejo v pozabo, podobna drugo drugemu, trpljenje umira, samo vera ostane: ta ne sme nikdar umreti... Kajti potem bi morali tudi ljudje umreti.

* * *

„Beri pismo.“

Že zdavnaj so odletele grlice, že zdavnaj je minila jesen in zdaj je tu prvi sneg. Zaprte so vežne duri, otroci gledajo skozi okna na cesto, cesta pa je mrtva; redko kdo stopi na njo.

Ana sedi pri peči; naduha je malo popustila, ali boljše, ni še prišel čas, da bi se razmahnila. Vendar se sliši njeno težko dihanje po vsej sobi, kakor bi brenčale muhe ali tiktakala stara, pokvarjena ura. Bog ve, kako mora biti človek že nagnit, da tako hrope.

„Beri pismo —.“

Geder se skoraj boji dóma. Najljubše mu je, če najde kje kakšno delo. Potem ni treba brati tistega veselega pisma, ki se mu je porodilo v glavi, da bi ne grenil ženi konca življenja.

Pravega pisma ni nikjer več. Uničil ga je, da ga ne bi nihče dobil v roke in izvedel za resnično, pravo usodo Mankice Gederjeve. Samo podobe so ostale; te visijo vse v enem okviru in steklo jih brani pred prahom.

Kadar pa ni več mogoče dalje, tedaj mora le znova brati tisto veliko lepo pismo. Kos papirja ima za tramom; važno stopi po sobi, da sliši Ana. Geder se iztegne, vzame papir, ga zgane, da papir zašumi, potem sede k oknu, češ, tam je svetleje in začne skoraj z veselim glasom. Sprva je bilo neprijetno: skoraj bi bil pozabil, kako je bral prvič to nepozabno pismo. Žena pa si ga je bila skoraj vsega zapomnila in ga je popravljala. Zdaj ga zna tudi Geder na pamet. Radoveden je le, zakaj hoče žena, da ji bere na glas, ko vendar dobro pozna vsebino.

Pa se ne more jeziti: toliko let je šlo v miru, v ljubezni mimo, naj gredo še ta. In res: saj tudi sam nima nikogar. Ostarel je, vse je prešlo in dočim ima žena vsaj veliko in lepo vero, mogočno upanje, on tudi tega nima več. On ve za resnico; grenka je, vendar je toliko močan, da ne bo obupal. Zdaj je ostala samo še volja do skromnega, pa čeprav še tako bednega življenja. Vse drugo pa je mrtvo; ni več Mankice, nikogar ni. Ostala je samo ta, zdaj tako nadušljiva žena.

Ljubi jo, čuti, kako mogočno je navezan na njo. Saj res, že več kot pet in štirideset let sta preživela v samoti in vsa je prepajala samo ljubezen; najsi je bila včasih grenka, celo težka, zdaj je bila lepa, ker je bila mirna, ker ni zahtevala ničesar več, kakor vsakdanjo prijaznost, dobrohoten dotik roke, nič več.

Srce je še bilo in hotelo je biti ljubljeno in je tudi samo ljubilo.

Gederju se je porodila misel. Otroka ni bilo več, da bi ta dom čakal nanj, da bi poklonil svojcem to kar ima. Nič drugega mu ni preostalo, kakor odločiti se za nekoga in ga vzeti k sebi.

Kajpa, reven bo moral biti, kdor naj sprejme ta skromni, za življenje premajhen dar; tak, ki nima ničesar. Nekoč je bil takšen Draš. Če bi Draš še živel, če bi se vrnil, tedaj bi Geder ne imel nič proti temu, da mu pokloni hišo z vrtom in njivo.

„Mislil sem, koga bi vzela k sebi.“

Toliko let sta vzdržala v samoti, zdaj pa kakor bi se je preplašila. Zaželela sta si družbe. Kakor bi se bala, da bosta nekega dne obležala in ne bo nikogar, ki bi jima pomagal in ki bi jima vsaj svečo prižgal za smrt.

„Če pa se Mankica kmalu vrne? Naj vzame ona k sebi, kogar hoče. Lahko prinese denarja in bi ji ne bilo všeč, če bi midva drugače ukrenila.“

Treba je počakati in najti načrt.

Geder je našel tudi to: Dobil je novo pismo, Mankica ga je pisala. Zdaj je res na poti proti domu. Morda se še zakasni kak mesec, a to nima pomena. In glej, tu piše: Vzemita k sebi kakšnega otroka. Zato, ker sama nima otrok in se tudi omožila ne bo. V miru hoče živeti in zapustiti to, kar ima nekomu, ki bo vreden. Lepo darilo ga čaka.

„Škoda, da nima otrok,“ dé naposled Gederica. „Če se že ni hotela omožiti, otroka bi pa lahko imela. Moj Bog, saj je skoraj neprijetno, kadar si bogat, pa nimaš tega bogastva nikomur zapustiti: za tuje si delal in se ubijal.“

„Da,“ kima Geder. „To je res, toda če se noče omožiti, zakaj bi jo silila. In če noče otrok — to je njena stvar. Morda si pa misli: Težko je živeti, če človek ni bogat, če se mora iz dneva v dan ubijati, da ne pogine. Vidiš, ona je vse to izkusila, ker ji midva nisva mogla toliko dati, da bi lahko živel. Saj nama je morda kdaj zamerila, da sva jo rodila. — Vendar tega noče povedati, ker ji je zdaj dobro.“

„Res,“ kima žena. Potem premišljuje. „Saj je tudi res: življenje je lepo, pa naj bo še tako grenko; vedno pride nekaj vmes, kar ga dvigne, kar ti da voljo, da živiš, da se pehaš... Ko sem bila mlada, sem tudi klela nater, ker me je rodila. Danes pa sem ji kljub vsemu hvaležna. Majhno dobroto mi je dala, pa je dovolj velika, da sem ji hvaležna... Če drugače ne pojde, bova pa res nekoga vzela k sebi.“

Treba je premisliti. Revežev je še vedno dovolj na svetu. Tudi taki so še, ki bodo šli k hiši, da podedujejo streho, vrt in njivo. Ni dovolj za življenje, več pa je kakor nič. In če sta Gederjeva preživela toliko let na tem, tedaj tudi drugi lahko živijo in si pomagajo dalje.

Gederjeva sta imela v sorodstvu mnogo revežev: reveži z reveži, to je že od nekdaj tako. Nemara pa so tudi ti reveži že računali s tem, da bi privedli katerega svojih otrok h Gederjevim. Dokler pa tega sama nista omenila, ni bilo mogoče.

Tako se je šele zgodilo, ko se je Geder sam ozrl naokrog.

Ko so južni vetrovi lizali poslednji sneg, je prišlo v hišo dekletce, ki naj bi nekoč prevzelo vso veliko revščino po Gederjevima. Bila je bosa, slabo oblečena, bleda v obraz, morda od mraza, mogoče od lakote ali trpljenja ali pa od vsega skupaj.

Prišla je brez vsega; vse, kar je imela, je nosila na sebi. Obstala je sredi hiše in pozdravila: Hvaljen Jezus.

Gederica jo je poklicala, jo z roko poiskala in jo pritegnila k sebi, nato pa prekrizala.

„Pri nama boš poslej,“ je rekla. „Zdaj ne bo sijajno, ko pa se najina hči vrne iz sveta, bo tu imenitno. Veš, da ima mnogo denarja. Nekaj malega nama je poslala, samo toliko, da naju razveseli. Glavno pa prinese. Pozidali bomo novo hišo, zemljo bomo kupili. In kaj misliš, za koga bo vse to?“

Za trenutek je počakala, kakor bi hotela, da ji dekletce samo odgovori. Potem pa je pomembno dejala: „Če boš dobra: za te bo, za te. — Ona nima otrok in nikogar nimamo, komur bi podarili.“

Geder ni rekel nič. Objubil je samo to, kar je imel; to pa ni bilo mnogo.

„Dela pri nas ni mnogo, hodimo pa drugam delat... Nama boš stregla, stara sva, morda ne bova dolgo živela, vse bova nate prepisala, da se le hči vrne.“

Dekletce je bilo boječe in skromno. Oklenilo se je Gederjeve hiše in obeh Gederjevih, kakor bi se balo, da bi ga kdo izpodrinil. Malo kruha je našlo tu, pa vendar več kakor doma, kjer jih je bilo sedem.

Samota, ki je že spet nekaj let polnila ta dom, se je počasi umikala, dokler ni sončnega pomladnega dne Barica zapela.

Njena pesem je bila enolična, ne preživahna: Gederjeva se je spomnila na grlici. Nekaj podobnega je bilo v tej pesmi.

Res, skoraj bi bili pozabili na grlici. Otrok je bil pri hiši, pel je, delal, pripovedoval, klepetal, in je premotil Gederjeva. Nič več ni bilo samote v hiši in zdelo se je, da bo tudi beda počasi skopnela.

Ko pa je le že predolgo trajalo, ko je bila tu že razkošna pomlad, se je Geder vendarle spomnil. Ob jutrih je postajal zunaj in prisluškoval: zunaj vasi, v gozdovih, ki oklepajo vas in njive, tam so pele grlice, tam so peli divji golobi, kukavice, hupkači, samo na Gederjevem vrtu ni bilo grlic.

Mar so poginile? Saj so se vsako leto vračale, vsako leto so prihajale na dvorišče. Zdaj ni več gnezda na stari hruški, samo sršeni so ostali.

Zdaj se je spet obudila misel na Draša, ki je prišel tako nenadno k hiši, prinesel grlici in za dolgo let razvedril ta samotni dom, čeprav je sam kmalu izginil.

Ali še živi? Če še živi, kaj dela po svetu? Krade, prosi. Ne, zdaj ne more več prositi, ker je že dorasel, zdaj lahko samo krade ali pa pošteno živi.

Ali pa je ostal kakor grlici? Morda se je tudi kje privadil, kakšnemu domu, in ga vedri s svojo živahnostjo, kakor sta grlici toliko let poživiljali Gederjev dom. Saj jima je bil res podoben; nekaj divjega je bilo na njem, pa spet nekaj domačega. Če bi bil takrat ostal pri njima — zdaj bi lahko bil ta dom njegov. Pa je šel, kakor odhajajo grlice jeseni. Nikdar ne veš, kam; na jug pač, toda jug je nepoznan svet, tako prostran, da ne moreš določiti, kje je to. Štorklje, je slišal Geder, gredo v Egipt, tudi lastovke gredo čez morje. Za grlice pa ni nikdar slišal, kam gredo. Preneznatna je njihova pesem, preneznatne so po svoji nevsiljivosti, skromnosti in po vsem, da bi se kdo brigał zanje. Divje so, pa bi morale biti domače, ker se vsega boje in se ne morejo braniti. Ljubijo gozdove, pa tudi človeka ne sovražijo.

In tak je bil Draš. Taki so naposled vsi otroci revežev. Nekaj grlicam podobnega je v njih; ne znajo se braniti, pa hočejo v svet... in tam umi-

rajo. Nikdar ne ve nihče za nje. Iščejo si hrane po tujih dvoriščih, po njivah, po prosiščih, gnezdijo zunaj, na dežju, na soncu in nekega dne umro.

Tako umirajo vsi, ki jim je Bog določil skromno, neznatno življenje: nič večjega pomena nimajo, kakor da napolnjujejo svet, da garajo do smrti, da se pretolčejo skozi revščino. Nekje visoko, daleč od teh pa živijo velike divje ptice in zveri, v moči in slavi, v razkošju in obilju. Tako je določil dobri Bog. Blagoslovil je bogastvo, blagoslovil pa je tudi revščino. Blagoslovil je velike ptice, blagoslovil pa je tudi grlice: tudi te so potrebne.

* * *

Kadar cvetejo breskve, se začne tista velika pomlad, ki sega noter v vroče poletje, dokler ne začnejo kositi trav. Marec s svojim soncem je čudovit mesec, samo nevaren za stare ljudi. Prav lahko te zvabi na podokna, kjer sedeš na sonce, zadremaš in se ti lahko zgodi, da se nikdar več ne prebudiš. Mnogim se tako zgodi, potem pa pravijo: Kako lepo smrt je imel. Treba je priznati: breskvin cvet je res lep. Tako nežno, mehko barvo ima, tako čudovit vonj! Breskve so kakor stari ljudje: Ljubijo zavetje, sonce in mir. V vsakteri kotiček pred hišo, kamor se sonce najlepše upira, kamor ne morejo ostri vetrovi, se stisne breskev tik k steni, da pomoli svoje veje v sobo, če odpreš okno.

Kajpa, kadar cvetejo breskve, tedaj govorijo otroci, da so že videli prvo lastovko. Metulja pa je videl celo stari Geder. Ana ga ne bo mogla videti. Že dolgo let je minilo, odkar je umrl zanj svet s svojimi barvami, s svojimi podobami; samo obliko je še ohranil.

Osemdeset let je minilo. Ne, zdaj je že res zadnji čas, da se človek poslovi od vsega, kar je ljubil, od vsega, na kar je toliko časa mislil, od vsega, česar se je dotikal s svojimi rokami, s svojimi očmi. Šlo je osemdeset let — grenkih in veselih. Bog je odmeril revnemu človeku tega in onega; rajši več bridkosti kakor radosti, preveliko kopo trpljenja, pa premalo lahkih ur. V osemdesetih letih pa so skopnele bridkosti, pa čeprav so bile nagrmdene v gomilo, ki bi bila višja od katere koli gore. Ostala je skromna, neznatna krtina radosti. Te niso umrle, te živijo in te spominjajo marsičesa v življenju, s poslednjo nitjo te vežejo na svet. Še bi hotel živeti...

Ana Geder je iztegnila svojo uvelo roko, in se prav nalahno dotaknila breskvinega cveta. Ko pa je odmaknila roko, je začutila, da je ob njej obstal mož Jožef. Zdaj se je prav tako nalahno, kakor prej breskvinega cveta, dotaknila moževe roke in jo pobožala, kakor bi hotela izreči svoje veliko priznanje tej trdi, okorni roki in ji izkazati svojo brezmejno ljubezen.

„Sedi malo.“

Geder Jožef ne more najti pokoja. Roke so sicer oslabele, toda delo še vedno ljubijo. Če je človek osemdeset let garal, se bo težko odrekel delu; če se mu že odreče, tedaj ve, da to pomeni smrt.

Malo pa le posedi pri ženi.

Saj ni potrebno, da bi se gnal. Barica se je omožila, zeta imajo pri hiši in enega otroka. Nekaj zemlje so pridobili, za življenje pa je to še vedno premalo. Zato je moral zet po svetu.

Toda Barica dela; kadar jo Jožef gleda, ga vedno obide: Začela je, kakor midva in tako bo nekoč končala. Življenje je podobno dolgi pesmi, z otožnim napevom. Napev je pri vseh kiticah enak, samo besede se spreminjajo. Pesem se ne spremeni. Kakor so jo peli nekoč, tako jo pojejo zdaj in takšna bo ostala, dokler ne bo morda popolnoma umrla, ali pa jo bo nadomestila kakšna druga, morda veselejša, morda še bolj žalostna. — Hiša je njena, samo hrano mora dajati Gederjevima in obleko in po smrti ju bo morala dostojno pokopati. Vse ima naročeno, kako bo takrat; mati je vse natanko določila. Ona ljubi tudi smrt in hoče, da bo tedaj tudi lepo, kakor je bilo zdaj. Nemara bo sicer kdo jokal, sama pa bo hladna. Le oblečena mora biti dostojno, lepo; dala si je sešiti obleko iz blaga, ki ji ga je bila poslala Mankica iz sveta. Nikdar je ni oblekla, čuva jo za smrt. Tudi rute ni zavezala, samo zato, da bo imela pri pogrebu novo. Že dolga leta ni imela nove obleke, ker ni bilo denarja. Za smrt, za ta veliki praznik človeškega življenja, bolje — njegovega konca, pa je treba, da je lepo oblečena. Rahla ničemurnost je to, vendar brez nje ne gre.

Mankice seveda ni. Pisma pa prihajajo. Nihče ne ve ničesar o tem, samo Geder dobiva po letu dni, ali še manj, kakor je pač potrebno, novo pismo. Vsako teh pisem je lepše od prejšnjega. Mankica bi že lahko bila doma. Zameriti pa ji mati ne more. Mankica bi najbrže hotela priti zelo bogata, zato je toliko časa v svetu. Kakor je sicer bogastvo nekaj nespodobnega, prav za prav greh, ji mati ne more tega odreči, ker jo preveč ljubi.

Rada bi se je pa še enkrat dotaknila s svojo roko. To je vse, kar ji lahko pokloni. Morda ne potrebuje ničesar več: svet ji je dal denarja, samo ljubezni ji ni mogel dati, take ljubezni, kakršno ji lahko da mati.

Grlic pa že dolgo ni več na Gederjevem vrtu. Umrle so tudi one. Sicer pa — zdaj imajo otroka pri hiši, majhno, drobno bitje in človek bi lahko rekel: Grlica je. Samoto preganja, kakor so jo nekoč grlice in kakor jo je preganjal Draš.

Draš... Tudi njega bi se hotela Gederica dotakniti z roko, tudi njega je ljubila. Koliko let je že od takrat? Petnajst? Ali bo prišel?

Prišel je.

To je bila poslednja radost, ki jo je Gederica doživela na tem svetu. Kajpa prizibal se je po vrtu, kakor ne bi znal druge poti. Barica se ga je prestrašila, on pa se je smejal in krenil naravnost na podokna; saj tam sedita Geder in Gederica.

Jablane so cvetele, te je Gederica še učakala.

Zdaj je stal pred njo Draš. Držala ga je za roko in kakor bi jo pozabila izpustiti, je nenehno govorila:

„Kje si hodil? Dolgo te ni bilo.“

„Dolgo? Tako se mi zdi, kakor bi bil lani tu. Nič se ni spremenilo. Zdravi ste in še živite. Skoraj se niste postarali.“

Nista tarnala, vendar se nista dala varati: ostarela sta oba.

„Grlici pa ne živita več,“ de Gederica in ga hoče spomniti tistih časov.

„Ah, saj res...“ Nasmeji se. „Saj grlice ne živijo tako dolgo kakor človek. — Takrat ste me prisilili, da sem jih izpustil. Zato sem odšel od vas.“ Ni jezen, celo nekam vesel je. „Ali mi boste dali mleka in kruha?“

Zdaj se nasmejita tudi Gederjeva „Tudi takrat si prosil mleka in kruha,“ reče Geder.

„Pa sem dobil mesa in pogače.“

„In si ostal pri nama,“ doda Gederica.

„Zdaj me ne potrebujeta več, da bi vama pasel... in da bi vzgojil nove grlice. — Morda bodo pa kdaj same od sebe spet prišle v ta gozd. Grlice ne sovražijo ljudi in se jih tudi ne boje.“

Odvedeta ga v hišo. Prinesejo mu mleka, in postavijo predenj kruha. Drugega zdaj nimajo.

„Še vedno je revščina pri nas,“ meni Geder.

Gederica pa začne razlagati o Mankici: vrnila se bo, prav zdaj jo pričakujeta. „Pojdi no, prinesi pismo, da bo videl,“ naroči možu. Mož se zgane, se ozre po Drašu. Žena pa le zahteva, dokler ne vzame v roko pisma, ki ga zdaj skriva, da ga ne bi Barica našla, kakor je pojasnil ženi. — Ne, ni se mogoče izogniti. Žena sicer ne vidi, njeni čuti pa so tako ostri, da dobro ve, kaj dela mož. Spregledala bo njegovo prevaro. Pismo mora izročiti Drašu.

„No, le preberi,“ govoriči ženska, „da boš videl. Vse mu daj, kar imaš, naj vidi in naj se čudi. No, Draš, beri na glas.“

Geder jo je komaj odvrnil od te nevarne zahteve: „Težko bo prebral. Rajši mu jaz preberem.“ Vzel je Drašu prazni list iz rok in ga bral počasi in razločno; samo glas mu je rahlo drhtel. Ko je prebral se je bolestno ozrl po fantu, ki je negibno sedel za mizo in se nekam zamislil. Šele, ko je Geder odložil pismo, se je ozrl po njem, potem pa po Gederici.

„Lepo piše,“ de naposled. Čuti, da so Gederju oči rosne. Draš razume, ničesar noče pripomniti, nič očitati.

„Tako nas je Bog poplašal, ker smo mu bili zvesti,“ govori Gederica. „Ali se še spominjaš, da sem te lepo učila? Pošten bodi, sem ti rekla. Človek mora živeti od svojega dela; Bog bo blagoslovil to delo. Takrat, ko ne boš več pričakoval, se te bo Vsemogočni spomnil in te obdaril z nezaslišano dobroto. Osemdeset let sem trpela, delala, služila, vmes pa neprestano molila; ne zase, za svojega otroka sem molila. Tudi zate sem molila in za vse

reveže sem molila. In Bog me ni preslišal; spomnil se me je. Bogato je obdaril mojega otroka. Meni ni potrebno. Vajena sem vsega, razvadila bi se, če bi zdaj živela v dobrem. In tako bo obdaril Bog tudi tebe in vse reveže bo nekoč blagoslovil. Rekel bo: Nič več nočem, da bi bili reveži na svetu. In glej: ne bo jih več.“

Draš je molčal, samo rahel, skoraj grenak nasmeh mu je ležal na ustnicah. Rad bi vzkliknil: Saj vse to ni res. Saj vam ne piše hči, saj je ni Bog poplašal, tudi mene ne bo in nobenega reveža. Nikogar ni blagoslovil; od vekov nas tepe in nas bo še tepel.

Pa ni storil tega. Njemu nasproti je sedel Geder, vdano, tiho in skrbno kakor otrok, njegove oči so visele na njem in ga prosile: Molči.

Draš je molčal.

„Kaj pa si ti počel po svetu?“ ga je vprašala mati.

„Težko bi se spominjal vsega, preveč sveta sem prehodil.“

„Ali se spominjaš, da sem te takrat učila: ne kradi? Ali si se kdaj spomnil tega, ali nisi kradel?“

„Spomnil sem se, toda tudi kradel sem.“

„Jaz pa sem molila zate in sem bila prepričana, da boš pošten človek.“

Kljub temu sta ga rada sprejela za nekaj dni.

In kakor nalašč: tisto pomlad so se grlice vrnile v gozd na koncu Gederjevega vrta. V rano, rosno jutro se je oglasila pesem, pa ne na stari hruški, temveč na visokem sosedovem jesenu. Vsi trije so prišli iz hiše, stali so sredi dvorišča in poslušali. Tedaj je rekla Gederica.

„Mislila sem, da jih nikdar več ne bom slišala... pa so le prišle. Nemara so druge, seveda so — oni sta že mrtvi, — toda tudi te so dobre, nežne. Tako je tudi pri ljudeh; če nas naši otroci ne morejo razveseliti, pa nas drugi.“

Njeni roki sta se oklenili Jožefa in Draša: hotela jima je izkazati poslednjo ljubezen, poslednjo hvaležnost.

Beli oblaki so pluli čez sinje nebo nekam na sever, sonce je žarelo, pomlad je dehtela in grlice so pele. Revno človeško srce se jih je radovalo.

Tisto pomlad je Gederica ugasnila. Ne dolgo za njo je umrl tudi Geder in Draš je odšel spet po svetu.

Drugi ljudje so živeli na Gederjevem domu in druge grlice so pele v gozdu. Celó na staro hruško so priletele in si spletle novo, skromno, skoraj površno gnezdo, kakor je bila skromna, skoraj površna Gederjeva hiša.

Ljubezen je živela dalje: v hiši, kjer so mladi ljudje pričeli garati in so stopali po sledih svojih velikih dobrotnikov. Grlica je pela na stari hruški o ljubezni in bo pela, dokler ne bo nov zarod prosil kruha in ne bo več časa peti.

Ljubezen pa tudi tedaj ne bo umrla.